

Czarny łabędź

Czyli lektura o tym, jak nieprzewidywalne zdarzenia rządzą naszym życiem. Zresztą jest to okładkowy podtytuł książki Nassima Nicholasa Taleba¹⁾ – amerykańskiego teoretyka rynku, inwestora, filozofa i pisarza. Lektura blisko 700 stron jest jednak zajmująca. Dzieło to praktycznie dwie książki – pierwsza wydana w 2007 roku (ss. 480 ze słownikiem), drugą stanowi postawie do tej pierwszej, jako Esej postscriptum o tytule: *O odporności i kruchości, pogłębione uwagi filozoficzne i empiryczne*, opublikowane w 2010 roku (s. 482-645) i bibliografia (s. 647-698).

Od czasów ukazania się książki P.L. Bernsteina – *Przeciw bogom – niezwykle dzieje ryzyka* (posiadam wyd. z 1997 roku, tu: przywołane wydanie z roku 2011) jest to kolejna świetna uczta obcowania ze współczesną ekonomią (może bardziej jej krytyką). Właściwie podtytuł mógłby brzmieć – retoryka i topika w ekonomii, ale wydawcy wiedzą lepiej; ostatecznie wydali bestseller.

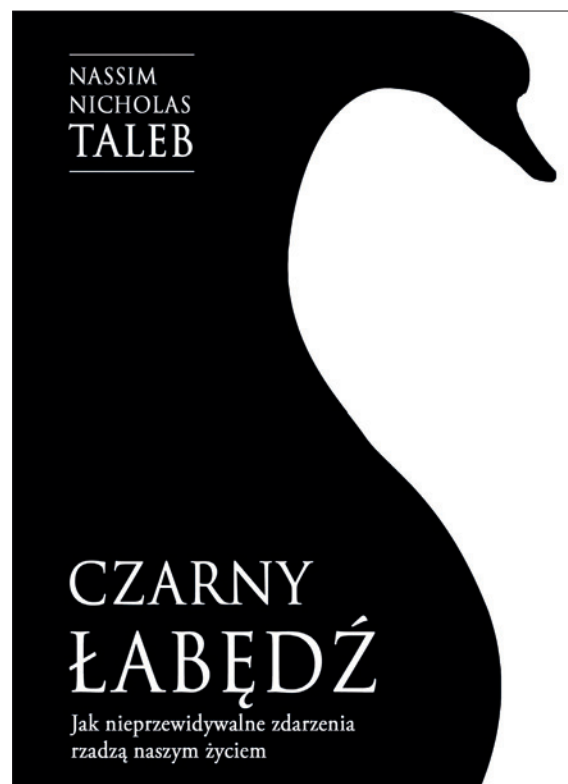
Taleb, podchodzący do przypadkowości jako sceptyczny empirysta i reprezentant szkoły apłatońskiej, porównuje swoje osiągnięcia na bazie krytyki nastawienia platońskiego. Wyrabia on sobie intuicję na podstawie praktyki i przechodzi od obserwacji do książek, podczas gdy krytykowana przez niego platońskość objawia się, opiera się na artykułach naukowych i przechodzi od książek do praktyki (patrz – jeden z przykładów z tabeli 4).

To, że każdy może zostać prezydentem (s. 441) Autor wywodzi z historycznych błędów Akademii Noblowskiej, zwłaszcza w kategorii ekonomii, wprowadzonej mimo protestów rodziny Nobla. Pikanterii dodaje swego rodzaju przecucie naszych zachowań, pojawienia się zaskoczeń dotyczących epidemii (10 lat temu!).

Jego estetyzm przejawia się stawianiem poezji przed prozą, Greków przed Rzymianami, godności przed elegancją, elegancję przed kulturą, kulturę przed erudycją, erudycję przed wiedzą, wiedzę przed intelektem, a intelekt przed prawdą²⁾. Cóż z tego, że być może Czytelnik ma podobną hierarchię wartości, bo według Autora weryfikuje ją sposób, w jaki zareagujesz w stanie ekstremalnym.

Taleb jest mistrzem w wykazywaniu różnic między przeciętnymi (w jakiejś mierze powszechnymi) wzorcami a naszymi przewidywaniami zachowań w ekstremalnych sytuacjach. Te światy nazywa Przeciętnostanem i Ekstremistanem. No i w ruch idą narzędzia matematyczne. Każdy, kto choć trochę otarł się o statystykę, prawdopodobieństwo, rozkład normalny – nie zawiedzie się na wywodach poznawczych. Można się martwić o studentów, doktorantów i profesorów, którzy przeceniają wnioskowanie statystyczne w warunkach braku pełnych informacji, gdyż Taleb wyciąga potężne działa i nie przebiera w słowach, co myśli o akademickich libertarianach, wykształconych filistrach i ekspertach.

Z lektury dowiemy się, czym jest arogancja i nieprzejrzystość epistemiczna, błędy: ludyczny, narracyjny i zmiany stron oraz teza o regresie statystycznym, no i kilka innych. Nie zabraknie przypowieści o chaosie, Mandelbrocie i fraktalach.

Ulegamy zbyt często złudzeniom retrospektywnym i ślepotcie na przyszłość. Jakże często można to zaobserwować w energetyce (w *Energetyce* też).

Powie ktoś, no tak, łatwo mówić o nieprzewidywalnych zdarzeniach, ale czy można je uwzględniać w życiu. I tu właśnie zachęta – dowiesz się z tej lektury, być może przebuduje się w Twojej wyobraźni pojęcie przypadkowości. To będzie pierwszy krok do świata nowych pojęć i sprostżeń, lepszego inwestowania w przyszłość.

Testem niech będzie odróżnianie w języku francuskim słów: *hasard* i *fortuit*. *Hasard* od arabskiego *az-zahr*, oznacza kości, podobnie jak słowo *alea* – czyli wiąże się z możliwą do pojęcia przypadkowością; *fortuit* to – pisze Autor – mój Czarny Łabędź – zdarzenie czysto przypadkowe i nieprzewidywane³⁾. Zatem *hasard* to raczej ludyczny typ niepewności (gry losowej), a *fortuit* odpowiada nieprzejrzystości epistemicznej, cokolwiek to znaczy.

Miłośnicy *Czarnego Łabędzia* w wydaniu filmowym (wielokrotnie nagradzany i nominowany amerykański thriller psychologiczny Darrena Aronofskiy'ego, 2010), baletowym, operowym lub muzycznym – poszukując zmysłowej Czarnej łabędzicy mogą dzięki lekturze ponadobowiązkowej odkryć nowe obszary ludzkich motywacji i zachowań.

Bogumił Dudek

¹⁾ Nassim Nicholas Taleb, *Czarny łabędź. Jak nieprzewidywane zdarzenia rządzą naszym życiem*. Wyd. Zysk i S-ka, Poznań 2020, ss. 698.

²⁾ Tamże, s. 469.

³⁾ Tamże, s. 435.